

De manifestis occultisque peccatis.

Major est culpa manifeste quam occulte peccare, duplīcter enim reus est, quia per se delinquit, quod et agit et docet. De talibus Isaias dicit : *Et peccatum suum quasi Sodoma prædicaverunt nec absconderunt (Isa. iii, 9)*. Peccatum enim perpetrare crimen est, peccatum enim prædicare clamor est. De quo dicit apostolus Paulus : *Et clamor auferatur a vobis cum omni malitia.*

De his qui peccandi necessitate delinquant.

Plerique non voluntate, sed sola necessitate peccandi pertimescentes temporalem inopiam, et dum præsentis sæculi necessitatem refugiunt, a futuris bonis privantur.

De his qui voluntate non necessitate peccant.

Nonnulli peccatum voluntate non necessitate committunt, nullaque coacti inopia existunt iniqui, sed tantum grati cupiunt esse mali.

De his qui consuetudine peccant.

Nequissimum est peccare, pejus est peccatis consuetudinem facere ; ad illud facile ab hoc cum labore resurgitur, dum mala consuetudine reputatur.

De his qui amore peccati delinquant.

Quidam et diligunt peccatum et faciunt, quidam diligunt tantum et non faciunt, nonnulli peccatum non faciunt et tamen justitiam odiunt ; gravius autem peccat qui non solum peccatum diligit, sed et facit, quam qui non facit et diligit ; graviusque interdum, qui diligit et non facit, quam qui facit et odit ; gravissimum est non solum facere, sed et diligere peccatum. Sunt qui peracto flagitio mox

A confundantur ; sunt qui non solum non dolent gessisse malum, sed etiam de ipso malo opere gloriantur.

De his qui timore hominum delinquant.

Sunt quidam miseri qui magis timentes hominem terrenum similem sui, quam Deum creatorem suum, perpetrant scelera, non cogitantes illud : *Obedire oportet Deo magis quam hominibus (Act. v, 29)* ; melius enim erat illis vitam temporalem perdere quam peccatum committere.

Quod aliquando ex peccatis quedam generantur peccata.

Sæpe peccatum alterius peccati causa est, quod cum committitur, aliud ex ipso quasi sua soboles oritur, sicut fieri solet nasci libidinem ex nimia ventris ingluvie. Pœna vero peccati peccatum admittitur, quando pro merito eujusque peccati Deo deserente, in aliud peccatum itur deterius, de quo amplius qui admiserit sordidetur. Ergo præcedens peccatum causa est sequentis peccati, sequens vero peccatum pœna est præcedentis delicti. Præcedentia itaque peccata sequentium sunt criminum causa, ut illa quæ sequuntur sint præcedentium pœna. Præcedentium peccatorum pœna ipsa vocatur induratio veniens de divina justitia ; hinc est quod ait propheta : *Indurasti cor nostrum, ne timeremus (Isai. lxxiii, 17)* ; neque enim dum quicumque justi sunt a Deo impelluntur ut mali fiant, sed dum mali jam sunt indurantur ut deteriores existant. Hinc usque qualiter cogitatione, locutione et opere peccata perpetrantur ex multis sanctorum Patrum edictis pauca, donante Domino, excerptimus quæ forsitan simplicioribus prodesse poterunt.

BEATI RABANI MAURI

FULDENSIS ABBATIS ET MOGUNTINI ARCHIEPISCOPI

PŒNITENTIUM LIBER

AD OTGARIUM.

PRÆFATIO.

Domino in Domino dominorum dilectissimo, OTGARTO archiepiscopo, RABANUS peccator in Christo optat salutem.

Quandiu vos, sancte Pater, sperabamus ad nos venturos, citius fore adventum vestrum optabamus ; sed quia postquam abiistis a nobis, et mœstos nos de abscessu vestro reliquistis, orandum nobis esse censebamus ut divina majestas, incolumis vos servans, concedat nobis iterum vos sanos videre, quia sanitas vestra sospitas est nostra : si autem aliquid vobis adversi contigerit, tristis nos ac conturbatos sine dubio efficit. De cætero quoque quia quando hic præsentialiter fuistis, placuit sanctitati vestræ cum parvitate nostra aliquid tractare atque conferre de

D diversis transgressionibus in quibus fragilitas humana divina præcepta transgreditur, quomodo per penitentiam restaurari possint atque Deo reconcilari hi qui in diversis sceleribus prævaricantur legem Dei : ideoque jussistis mihi ut de canonibus et sanctorum Patrum sententiis breviter excerptem atque in unum colligerem quæ a magistris Ecclesiæ hujusmodi personis ad emendationem vitiorum promulgata sunt. Feci quod mandastis, et in uno libello ea descripsi, quo haberetis in promptu ante oculos ad legendum quod mihi necesse erat ex diversis libris in unum congregare, ut noster labor vestræ voluntati aliquo modo satisfaceret. Et ne forte necessarium vobis foret in diversis voluminibus id quærere quod vos jam constat in brevi exquisitum habere, huic quoque

libello subjunxi alterum, quem nuper de consanguineorum nuptiis, et de magorum præstigiis falsisque divinationibus confeceram, ut haberetis eos simul quos ordo rationis concordēs fecit. Legite ergo opusculum quod vobis directum est, et si quid in eo minus recte positum videatur, vestro sacro studio ad utilitatem legentium corrigatur. Bene valete, et in sacris orationibus vestris mei peccatoris memoriam habetote in nomine Domini.

CAP. I. — *De his qui post sacram ordinationem capitalia crimina committunt, et eorum pœnitentia seu excommunicatione.*

In primis ergo visum est vobis conscribi de his qui sacros ordines habent, et ante vel post ordinationem contaminatos in capitalibus criminibus se esse profitentur: in quibus, ut mihi videtur, hæc distantia debet esse, ut hi qui deprehensi vel capti fuerint publice in perjurio, furto atque fornicatione et cæteris hujusmodi criminibus, secundum sacrorum canonum instituta, a gradu proprio deponantur, quia scandalum est populo Dei tales personas super se positas habere, quas ultra modum vitiosas constat esse. Nempe inde detrahunt homines sacrificio Dei: et rebelles hinc atque contrarii existentes, eorum pravis exemplis quotidie pejores fiunt, sicut quondam filiis Heli peccantibus fecisse leguntur. Qui autem de prædictis viris per occultam confessionem male a se absconse commissa, coram oculis Dei præsentē etiam sacerdote qui eis indicturus est pœnitentiam confitentur, et semetipsos graviter deliquisse accusant, si veraciter pœniterint et se per jejunia et eleemosynas, vigiliis, atque sacras orationes, cum lacrymis purgare certaverint, his etiam gradu servato spes veniæ de misericordia Dei promittenda est, qui omnes homines vult salvos fieri et ad agnitionem veritatis pervenire, neque vult mortem peccatoris, sed ut convertatur et vivat.

Nam de illis qui ad honorem presbyterii sine examinatione proveci sunt, in Nicæno concilio, capitulo 8, taliter scriptum est: Si qui presbyteri sine examine sunt proveci, vel cum discuterentur peccata sua confessi sunt, et homines contra canones commoti, manus confessis imponere tentaverunt, tales regula non admittit: quia quod irreprehensibile est catholica defendit Ecclesia.

Item in Neocæsariensi concilio, cap. 8, de hoc ita definitum est: Presbyter si præoccupatus corporali peccato provehatur, et confessus fuerit de se quod ante ordinationem deliquerit, oblata non consecrat, manens in reliquis officiis propter studium bonum. Nam peccata reliqua plerique dixerunt per manus impositionem posse dimitti. Quod si de se non fuerit ipse confessus, et argui manifeste non quiverit, potestatis suæ iudicio relinquatur.

Item in eodem concilio, cap. 10: Simili modo etiam diaconus, si eodem peccato succubuerit, ab ordine ministerii subtrahatur.

De illis quoque qui post acceptum gradum pecca-

averint, in apostolorum Canone ita legitur: *Episcopos aut presbyter aut diaconus, qui in fornicatione aut perjurio aut furto captus est, deponatur: non tamen communione privetur. Dicit enim Scriptura: « Non vindicabit Dominus bis in idipsum (Numb. 1). »*

Item in eodem concilio, cap. 28: Si quis episcopus, aut presbyter, aut diaconus, depositus juste super certis criminibus, ausus fuerit atrectare ministerium dudum sibi commissum, hic ab Ecclesia penitus abscindatur. « Accusationem autem adversus sacri ordinis viros facile non recipiendam, sed prius causam diligenter examinandam, et postea iudicium inferendum, Apostolus docet scribens ad Timotheum: « Accusationem, inquit, adversus presbyterum non recipias, nisi sub duobus aut tribus testibus. Peccantes autem coram omnibus argue, ut cæteri metum habeant (1 Tim. v). » Quales autem ipsi testes esse debeant, in Africano concilio, cap. 96, manifestatur, ubi ita scriptum est: Placuit ut omnes servi vel proprii liberti, ad accusationem non admittantur, vel omnes quos ad accusanda publica crimina leges publicæ non admittunt. Omnes etiam infamiæ maculis aspersi, id est, histriones ac turpitudinibus subjectæ personæ. Hæretici etiam sive pagani seu Judæi. Sed tamen omnibus quibus accusatio denegatur in causis propriis, accusandi licentia deneganda est.

Item in eodem concilio, cap. 98: Testes autem ad testimonium non admittendos, qui nec ad accusationem admitti præcepti sunt, vel etiam quos ipse accusator de sua domo produxerit. Ad testimonium autem, intra annos 14 ætatis suæ, non admittatur.

Item in eodem concilio cap. 97: Placuit, ut quotiescunque clericis ab accusatoribus multa crimina objiciuntur, et unum ex ipsis de quo prius egerit probare non valuerit, ad cætera non admittatur.

De his autem quorum occulta peccata sunt, nec manifeste ab aliquo argui possunt, si salubriter compuncti pro peccatis suis, confessionem episcopo sive presbytero occulte faciunt, bonum mihi videtur, ut secundum id quod sibi decretum fuerit ab episcopo sive presbytero, pœnitentiam agant, non tepide nec tarde, sed ferventer et sollicitè: ac sic se veniam peccatorum a Domino percepturos, et gradum se recuperaturos confidant. Quod etiam beatus Gregorius papa, in epistola quam ad Secundinum servum Dei inclusum scripsit, ita probat diceas: Nam tua sanctitas inde a nobis requisivit, ut tibi rescriberem de sacerdotali officio post lapsum resurgendi, dum dicis de hoc canone diversas te legisse divisasque sententias: alias resurgendi, alias nequaquam posse. Nam nos generaliter a Nicæna incipientes, hanc cum reliquis quatuor veneramus, quæ ipsam sequentes cæteræ in cunctis sententiis unanimes concordant. Nos ergo præcedentes nos patres sequimur: quia auctore Deo, a sacra doctrina illorum non discordamus. A capite itaque incipientes, usque in quartum altaris ministrum hanc formam servandam cognoscimus: ut quem mi-

norem major præcedit, sicut, honore est major, ita sit in crimine. Et quem major sequitur culpa, major ei implicetur vindicta : et sic postea pœnitentia credatur esse fructuosa. Quid enim prodest triticum seminare, et fructum illius non colligere? aut domum construere, et non illic habitare? Post dignam enim satisfactionem, credimus posse redire ad honorem, propheta dicente : « Nunquid qui cadit, non adjiciet ut resurgat? (Isa. xxiv, 20) et qui aversus est, non revertetur? » Idem peccatori ait : « In quacunquē die conversus ingemueris, tunc salvus eris (Ezech. iii). » Unde et Psalmista ait : « Cor mundum crea in me, Deus, et spiritum rectum innova in visceribus meis. Ne projicias me a facie tua, et Spiritum sanctum tuum ne auferas a me (Psal. l). » Dum enim petiit ne a Deo projiceretur prolapsus culpa, alienam quippe rex et propheta rapuisse se uxorem tremefactus expavit, propheta indicante flagitium suum, pœnitentiam agens addidit : « Redde mihi lætitiā salutaris tui, et spiritu principali confirma me. » Si enim ipse dignam Deo pœnitentiam non fecisset, nequaquam aliis prædicaret. Ait enim : Docebo iniquos vias tuas, et impii ad te convertentur. Dum enim peccata sua prospexit propheta mundata per pœnitentiam, non dubitavit prædicando castigare aliena ; et sic sacrificium de semetipso Deo offerre studuit, cum dicebat : « Sacrificium Deo spiritus contribulatus (Ibid.). » Ad hæc ista sufficerent ; sed omnis sententia quo plus sacræ Scripturæ testimoniis confirmatur, facilius creditur. De hoc enim propheta dicit : « Nolo mortem peccatoris, sed ut convertatur et vivat (Ezech. xviii). » De hoc peccantibus dicitur : « Peccator in quacunquē die conversus ingemuerit, omnes iniquitates ejus in oblivionem traduntur. » Si enim Redemptor noster, qui peccatores non perdere, sed justificare venit, in oblivione peccantium delicta dereliquit, quis hominum condemnanda reservet, cum apostolus dicat : Si Deus justificat, quis est qui condemnet? Ad fontem etiam misericordiæ recurrentes, evangelicam proferamus sententiam : « Gaudebo, inquit, super uno peccatore pœnitentiam agente, plus quam super nonaginta novem justis, qui non indigent pœnitentia (Luc. xv) ; » et ovem perditam nonagesimam nonam, non errantibus relictis, humero ad ovile reportavit. Si ovis errans post inventionem ad ovile humero reportatur, cur ista post pœniam ad Ecclesiæ ministerium non revocetur? Quid est ergo gravius carnale delictum admittere, sine quo non multi sed pauci inveniuntur, aut Dei Filium timendo negare? In quo peccato ipsum beatum principem apostolorum Petrum, ad cujus nunc corpus indigni sedemus, lapsum esse cognoscimus : sed post negationem pœnitentia secuta est, et post pœnitentiam misericordia data : quia illum ab apostolatu non deiecit, qui ante seipsum negare prædixit. Tibi hæc, fili charissime, dicta sufficiant, ut illum quem conspicias delicta fletu delere, in conspectu divinitatis non dubites misericordiam consequi : quia nullum peccan-

tem reversum despicit, qui peccatores sanguine suo redimere venit. Hinc etiam et beatus Augustinus ad Petrum diaconum de fide scribens, ait : Omni homini in hac vita esse potest utilis pœnitentia : quam quocunquē tempore homo egerit, quamlibet iniquus, quamlibet annosus, si toto corde renuntiaverit peccatis præteritis, et pro eis in conspectu Dei non solum corporis, sed etiam cordis lacrymas fuderit, et malorum operum maculas bonis operibus diluere curaverit, omnium peccatorum indulgentiam mox habebit. Hoc enim nobis Dominus prophético promittit eloquio, dicens : Si conversus ingemueris, salvus eris. Et alio loco dicitur : « Fili, peccasti, ne adjicias iterum : sed et de præteritis deprecare, ut tibi dimittantur (Eccli. xxi). » Nunquam peccanti esset indicta pro peccatis deprecatio, si peccanti non esset remissio concedenda. Sed etiam pœnitentia peccatori tunc prodest, si eam in Ecclesia catholica gerat : cui Deus, in persona beati Petri, ligandi solvendique tribuit potestatem, dicens : « Quæ alligaveris super terram, erunt ligata et in cœlis ; et quæ solveris super terram, erunt soluta et in cœlis (Matth. xviii). » In quacunquē igitur homo ætate veram peccatorum suorum pœnitentiam egerit, et vitam suam Deo illuminante correxerit, non privabitur indulgentiæ munere : quia Deus sic per prophetam dicit : « Nolo mortem morientis, tantum ut revertatur a via sua mala et vivat anima ejus (Ezech. xviii). » Verumtamen nullus hominum debet sub spe misericordiæ Dei, in suis diutius remanere peccatis : cum etiam in ipso corpore nemo velit sub spe futuræ salutis diutius ægrotare. Tales enim qui ab iniquitatibus suis recedere negligunt, et sibi a Deo indulgentiam repromittunt, nonnunquam ita præveniuntur repentino Dei furore, ut nec conversionis tempus, nec beneficium remissionis inveniant. Ideo unumquemque vestrum sancta Scriptura benigne præmonet dicens : Ne tardaveris converti ad Dominum : et ne differas de die in diem. Subito enim veniet ira ejus : et in tempore vindictæ disperdet te. Dicit etiam beatus David : « Hodie si vocem ejus audieritis, nolite obdurare corda vestra (Psal. xciv). » Cui quoque beatus Paulus concordat his verbis : « Videte, fratres, ne forte sit in aliquo vestrum cor malum incredulitatis discedendi a Deo vivo : sed adhortamini vosmetipsos per singulos dies, donec hodie cognominatur, ut non obduretur quis ex vobis fallacia peccati (Heb. iii). » Obdurato igitur corde vivit sive qui non convertitur desperans de indulgentia peccatorum, sive qui sic misericordiam Dei sperat, ut usque in finem vitæ præsentis in suorum criminum perversitate remaneat. Proinde diligentes misericordiam Dei, metuentesque justitiam, nec de remissione peccatorum desperemus nec remaneamus in peccatis : scientes quia illa omnium hominum debita sit exactura æquitas justissimi judicis, quæ non dimiserit misericordia clementissimi Redemptoris. Sicut enim misericordia suscipit absolvitque conversos, ita justitia repellet

et puniet obduratos. Hi sunt qui peccantes in Spiritu sancto, neque in hoc sæculo, neque in futuro remissionem accipient peccatorum. Nam de hoc Isidorus Hispalensis episcopus, ad inquisitionem Massionis episcopi, ita descripsit dicens: Verum quod sequenter in epistolis venerabilis fraternitas tua innotuit, nulla est in hujusmodi sententiis decretorum diversitas intelligenda, quod alibi legitur in lapsu corporali restaurandum honoris gradum post penitentiam, alibi post hujusmodi delictum, nequaquam reparandum antiqui ordinis meritum. Hæc enim diversitas hoc modo distinguitur: illos enim ad pristinos officii gradus redire Canon præcepit, quos penitentiae præcessit satisfactio, vel digna peccatorum confessio. At contrahi qui neque a vitio corruptionis emendantur, atque hoc ipsum carnale delictum quod admittunt, etiam vindicare quadam superstitiosa temeritate nituntur, nec gradum utique honoris, nec gratiam communionis accipiunt. Ergo ita est utraque dirimenda sententia: ut necesse sit illos restaurari in loco honoris, qui per penitentiam reconciliationem meruerunt divinæ pietatis. Hi nec immerito consequuntur adeptæ dignitatis statum, qui per emendationem penitentiae recepisse noscuntur vitæ remedium. Id enim ne forte magis ambiguum sit, divini auctoritatis sententia confirmetur. Ezechiel enim propheta, sub typo prævariatricis Jerusalem, ostendit post penitentiae satisfactionem pristinum restaurari posse honorem. « Confundere, inquit, o Juda, et porta ignominiam tuam (Ezech. xvi). » Et post paululum: « Et tu, inquit, et filiae tuæ revertimini ab iniquitate vestra. » Quando dixit, « confundere, » ostendit post confessiones id esse peccati opus, debere quemquam erubescere: et pro admissis sceleribus, verendam frontem humi prostratam demergere: pro eo quod dignum confusionis perpetraverat opus. Deinde præcepit ut portet ignominiam depositionis suæ, lugens cum humilitate quod peccaverat. Sic quoque revocari secundum prophetam ad priorem statum poterit. Item Joannes evangelista angelo Ephesi Ecclesiae, inter cætera simile quiddam scripsit: « Memor esto, inquit, unde cecideris, et age penitentiam, et prima opera fac: alioquin veniam tibi, et movebo candelabrum tuum de loco ejus (Apoc. ii). » In angelo Ecclesiae præpositum utique, id est, sacerdotem ostendit, juxta Malachiam, qui dicit: « Labia sacerdotis custodiant scientiam, et legem exquirunt de ore ejus, quia angelus Domini est (Malach. ii). » Præpositus ergo lapsus in vitium, per evangelistam monetur, ut memor sit unde ceciderit, et penitentiam agat, et prima faciat opera: ut non moveatur candelabrum ejus. Nam candelabrum Angeli, doctrina est sacerdotalis: vel honor potestatis quam gestat, intelligitur, juxta quod scriptum est apud Samuelem in damnationem Heli: « Oculi ejus caligaverant, nec poterat videre lucernam Dei, antequam exstingeretur (I Reg. iii). » Lucerna quippe Dei fuerat, quando dignitate sacerdo-

talitatis pollens, justitiæ claritate fulgebat. Quam existantiam propheta asserit, dum ob scelera filiorum, sacerdotis potestatem meritotumque lumen amisit. Candelabrum ergo sive lucerna sacerdotis, quæ intelliguntur charismata honoris, tunc juxta Joannem exstinguitur vel movetur, quando post delicti casum, neglecta penitentia, admissa scelera non desuntur. Non enim dixit: Pro eo quod cecidisti commovebo candelabrum tuum; sed, Nisi penitentiam egeris, movebo candelabrum tuum. Ergo quemquam præpositum peccantem, si prævenit penitentia, delicti utique sequitur et venia. Et in Proverbis scriptum est: « Qui abscondit scelera sua, non dirigetur: qui confessus fuerit et reliquerit ea, misericordiam consequetur (Prov. xxviii). » Nam et ipsum quod canonum censura post septem annos remeare penitentem in statum pristinum præcepit, non hoc electione proprii arbitrii sancti Patres, sed potius ex sententia divini iudicii sanxerunt. Nam legitur quod Maria soror Aaron prophetissa, dum ob detractones adversus Moysen incurrisset delictum, illico stigmate lepræ perfusa est. Cumque peteret Moyses ut emundaretur, præcepit eam Dominus extra castra septem diebus egressi, et post emundationem rursus eam in castra admitti (Num. xii). Maria ergo soror Aaron caro intelligitur sacerdotis: quæ dum superbis dedita sordidissimæ cogitationum contagii maculatur, extra castra septem diebus, hoc est, extra collegium sanctæ Ecclesiae septem annis projiciatur: ubi post emundationem vitiorum, loci vel pristinae dignitatis recipiet meritum. Ecce in quantum valuimus, concilii antiquam plane et plena auctoritate sententiam sacris testimoniis explanavi, ostendens eum posse restaurari proprio honore, qui per penitentiae satisfactionem, novit propria delicta desere. Eum vero non posse restaurari, qui nec luget quæ egit, et lugenda sive ullo pudore religionis, vel timore iudicii divini committit. In fine autem epistolæ hoc adficiendum putavi, ut quotiescumque in gestis conciliorum discors sententia invenitur, illius magis teneatur sententia cujus antiquior et potior existit auctoritas.

In concilio igitur Hilerdensi, cap. 5, de his qui altario serviunt, si subito carnis fragilitate corruerint, et Domino respiciente digne penituerint, ita ut mortificato corpore cordis contriti sacrificium Deo offerant, maneat in potestate pontificis, vel veraciter afflictos non diu suspendere, vel desidiosos prolixiori tempore ab Ecclesiae corpore segregare: ita tamen, ut sic officiorum loca recipiant, ne possint ad altiora officia ulterius promoveri. Quod si iterato velut canes ad vomitum reversi fuerint, non solum dignitate officii careant, sed etiam sanctam communionem, nisi in exitu non percipiant.

Item in concilio Carthaginiensi, can. 27, scriptum est quod presbyteri et diaconi in graviore culpa convicti, manus impositionem tanquam laici nequaquam suscipiant. Confirmatum est, ut si quando presbyteri vel diaconi in aliqua graviore culpa convicti fuerint,

qua eos a ministerio necesse sit removeri, non eis manus tanquam poenitentibus laicis imponatur : neque permittendum ut rebaptizati ad clericatus gradum promoveantur.

CAP. II. — De incestis conjunctionibus.

De incestis conjunctionibus in concilio Agathensi, cap. 61, ita scriptum est : Incestis conjugii nihil prorsus veniæ reservamus, nisi cum adulterium separatione sanaverint. Incestos vero nullo conjugii nomine deputandos, quos etiam designare funestum est. Hos enim esse censemus : Si quis relictam fratris, quæ pene prius soror exstiterat, carnali conjunctione violaverit. Si quis fratris germanam uxorem acceperit. Si quis novercam duxerit. Si quis consobrinæ suæ se sociaverit. Quod ita præsentis tempore prohibemus, ut ita ea quæ sunt ante nos constituta non dissolvamus. Si quis relictæ vel filiaë aut avunculi misceatur, aut patris filiaë vel privignæ suæ concubitu polluatur. Sane quibus conjunctio illicita interdicitur, habebunt incundi melioris conjugii libertatem.

Item de eisdem in concilio Aurelianensi, cap. 14, scriptum est : Ne frater super thorum defuncti fratris ascendat. Ne quisquam, amissa uxore, sorori audeat sociari. Quod si fecerit, ab ecclesiastica distributione feriatur.

Item de eisdem in concilio Hilderensi, cap. 4, ita dictum est : Qui se incesti pollutione commaculant, placuit quousque in ipso detestando et illicito carnis contubernio perseverant, usque ad missam tantum catechumenorum in ecclesia permittantur. Carni quibus etiam nec cibum sumere ulli Christianorum, sicut Apostolus iussit (1 Cor. v), oportet.

Item de his in Ancyrano concilio, cap. 24, ita scriptum est : Quidam sponsam habens, sororem ejus violavit, et gravidam reddidit : postmodum desponsatam sibi duxit uxorem. Illa vero quæ corrupta est laqueo se peremit. Illi qui fuerunt conscii, post decennem satisfactionem iussi sunt suscipere gradus poenitiæ constitutos.

Item in Neocesariensi concilio, cap. 2, ita dictum est de his quæ duobus fratribus nupserint, vel qui duas sorores uxores acceperint : Mulier si duobus fratribus nupserit, abiciatur usque ad mortem. Verumtamen in exitu propter misericordiam, si promiserit quod facta incolumis hujus conjunctionis vincula dissolvat, fructum poenitiæ consequatur. Quod si defecerit mulier aut vir in talibus nuptiis, difficilis erit poenitentia in vita permanenti.

Item de his qui duabus sororibus copulantur, in Heliberritano concilio, cap. 61, ita scriptum est : Si quis post obitum uxoris suæ sororem ejus duxerit, et ipsa fuerit fidelis, quinquennium a communione placuit abstinere, nisi forte velocius dari pacem necessitas coegerit infirmitatis.

Item de muliere quæ duos fratres sumit in conjugio, vel vir qui duas sorores habuerit, in concilio Martini episcopi, cap. 78, ita scriptum est : Si qua

mulier duos fratres, aut si quis vir duas sorores duxerit, a communione abstineant usque ad mortem. In morte eis communio pro misericordia detur. Si vero supervixerint communione accepta, et de infirmitate convalescerint, agant plenam poenitentiam tempore constituto.

Item in Canone apostolorum, cap. 19, scriptum est : Qui duas in conjugium sorores acceperit, ut filiam fratris, clericus esse non poterit.

CAP. III. — De his qui adulterium committunt.

Adulterium autem non solum lex damnat, sed etiam evangelica auctoritas omnino fieri vetat. Unde et sancti Patres, coelesti magisterio imbuti, de hoc quod servandum sit sanciverunt. Nam in Ancyrano concilio, cap. 48, ita scriptum est : Si cujus uxor adulterata fuerit, vel si ipse adulterium commiserit, septem annorum poenitentiam agentem, oportet eum persequi secundum pristinos gradus.

Item in Africano concilio, cap. 69, de his qui uxores aut quæ viros dimittunt, ut sic maneant, scriptum est : Placuit, ut secundum evangelicam et apostolicam disciplinam, neque dimissus ab uxore, neque dimissa a marito, alteri jungatur, ut ita maneant, aut sibi met reconcilientur. Quod si contempserint, ad poenitentiam redigantur : in qua causa legem imperialem petendam promulgari.

Item in decretis Innocentii papæ, cap. 24, scriptum est quod viri cum adulteris non conveniant. Et illud desideratum est scribi cur communicantes viri cum adulteris uxoribus non conveniant, cum contra uxores in consortio adulterorum virorum manere videantur. Super hoc Christiana religio adulterium in utroque sexu pari ratione condemnat. Sed viros suos mulieres non facile de adulterio accusant, et non habent latentia peccata vindictam. Viri autem liberius uxores adulteras apud sacerdotes deferre consueverunt : et ideo mulieribus, pro dolo earum crimine, communio denegatur. Virorum autem latente commisso, non facile quisquam ex suspicionibus abstinetur. Qui utique submovebitur, si ejus flagitium detegatur. Cum ergo par causa sit, interdum probatione cessante, vindictæ ratio conquiescit.

Item in ejusdem decretis, cap. 27, scriptum est : Quod hi qui intercedente repudio divortium pertulerunt, si se aliis nuptiis adjunxerint, adulteri esse monstrentur. De his etiam requisivit dilectio tua, qui, interveniente repudio, alii se matrimonio copularunt : quos in utraque parte adulteros esse manifestum est. Qui vero vel uxore vivente, quamvis dissociatum videatur esse conjugium, ad aliam copulam festinarunt, neque possunt adulteri non videri : in tantum etiam, ut hæ personæ quibus tales conjuncti sunt, etiam ipsæ adulterium commisisse videantur : secundum illud quod legitur in Evangelio : « Qui dimiserit uxorem suam, et aliam duxerit, mœchatur. Similiter et qui dimissam duxerit, mœchatur (Matth. v). » Et ideo omnes a communione

abstinere. De parentibus autem aut propinquis eorum nihil tale statui potest, nisi incontentores illiciti consortii fuisse detegantur.

In concilio quoque Heliberritano, cap. 9, de feminis quæ adulteros maritos reliquerunt, et aliis nubunt, scriptum est: Femina fidelis quæ adulterum maritum reliquerit fidelem, et alterum ducit, prohibeatur ne ducat. Si duxerit, non prius accipiat communionem, nisi quem reliquit de sæculo exierit: nisi forte necessitas infirmitatis dare compulerit.

CAP. IV. — De his qui mœchantur.

Item in concilio Heliberritano, cap. 30, de mœchis scriptum est: Subdiaconos eos ordinari non debere, qui in adolescentia sua fuerint mœchati: eo quod per subreptionem ad altiores gradum promovebantur: si qui sunt in tempore præterito ordinati, amoveantur.

Item in eodem concilio, cap. 31, de adolescentibus qui post lavacrum mœchantur, scriptum est: Adolescentes qui post fidem lavacri salutaris fuerint mœchati, cum duxerint uxores, acta legitima pœnitentia, placuit ad communionem eos admitti.

Item in eodem concilio, cap. 42, de eo qui uxorem habens sæpius mœchatur, scriptum est: Si quis fidelis habens uxorem, non semel, sed sæpe fuerit mœchatus, in fine mortis est conveniendus. Quod si promiserit se cessaturum, detur ei communio. Si resuscitatus rursus fuerit mœchatus, placuit ulterius non ludere eum de communione pacis.

Item in eodem concilio, cap. 43, de virginibus Deo sacratis si adulteraverint: Virgines quæ se Deo dicaverunt, si pactum perdiderint virginitatis, atque eidem libidini servierint, non intelligentes quid admiserint, placuit nec in finem eis dandam esse communionem. Quod si semel persuasu suo ab infirmi corporis lapsu post commissa vitia tempore vitæ suæ huiusmodi feminæ egerint pœnitentiam, ut abstineant se a coitu, placuit eas in finem communionem accipere debere.

Item in eodem concilio, cap. 44, de virginibus sæcularibus, si mœchatæ fuerint, scriptum est: Virgines quæ virginitatem suam non custodierint, si eos qui easdem violaverint duxerint, et tenuerint maritos, eo quod solas nuptias violaverint, post annum sine pœnitentia reconciliari debebunt. Vel si alios cognoverint viros, eo quod mœchatæ sunt, placuit post quinquennii tempora, acta legitima pœnitentia, admitti eas ad communionem oportere.

Item in Ancyrano concilio, cap. 18, de his qui virginitatem professi sunt, et de his qui sub sororis habitu cum aliquibus commemorantur, scriptum est: Quotquot virginitatem promittentes, irritam faciunt sponsonem, inter bigamos censeantur. Virgines autem quæ conveniunt cum aliquibus tanquam sorores habitare prohibemus.

CAP. V. — De his qui sacris virginibus se sociant, et de virginibus velatis si mœchatæ fuerint.

Item in decretis Gelasii papæ, cap. 20, de his qui

se sacris virginibus sociant, et fœdera incesta committunt, quod communicare non possint, nisi forte publicam pœnitentiam gesserint, dictum est: Virginibus sacris temere se quosdam sociare cognovimus, et post dicatum Deo propositum, incesta fœdera sacrilegaque miscere: quas protinus æquum est a sacra communione detrudi: et nisi per publicam probatamque pœnitentiam omnino non recipi: aut his certe viaticum de sæculo transeuntibus, si tamen pœnituerint, non negetur.

Item in decretis Innocentii papæ, cap. 20, de virginibus non velatis si deviaverint, scriptum est: Hæc vero quæ necdum sacro velamine tectæ, tamen in proposito virginali semper se simulaverant permanere, licet velatæ non fuerint, si forte nupserint, his agenda aliquanto tempore pœnitentia est: quia sponso earum a Domino tenebatur. Si enim inter homines solet bonæ fidei contractus nulla ratione dissolvi, quanto magis ista pollicitatio, quam cum Deo pepigit, quomodo solvi sine vindicta poterit? Nam si apostolus Paulus, illas quæ a proposito viduitatis discesserunt, dixerat habere damnationem, quia primam fidem irritam fecerunt (1 Tim. v), quanto potius virgines, quæ prioris promissionis fidem frangere sunt conatæ!

CAP. VI. — De his qui irrationabiliter fornicantur.

In concilio Ancyrano, cap. 15, de his qui fornicantur irrationabiliter, id est, qui miscentur pecoribus, aut cum masculis polluuntur, scriptum est: De illis qui irrationabiliter versati sunt, sive versantur, quotquot ante vicesimum annum tale crimen commiserint, quindecim annis exactis in pœnitentia, communionem mereantur orationum. Deinde quinquennio in hac communionem durantes, tunc demum oblationis sacramenta contingant. Discutiatur autem et vita eorum, quales tempore pœnitudinis extiterint: et ita misericordiam consequantur. Quod si inexplabiliter his hæserit criminibus, ad agendam pœnitentiam prolixius tempus insumant. Quotquot autem peracta viginti annorum ætate, et uxores habentes hoc peccato prolapsi sunt, viginti quinque annis pœnitentiam gerentes, in communionem suscipiantur orationum. In qua quinquennio perdurantes, tunc demum oblationis sacramenta percipiant. Quod si qui et uxores habentes, et transcendentem quinquagesimum annum ætatis, ita deliquerint, ad exitum vitæ communionis gratiam consequantur.

Item in eodem de his qui in pecudes vel in masculos aut olim polluti sunt, aut hactenus hoc vitio tæbescunt, cap. 16, scriptum est: Eos qui irrationabiliter vixere, et lepra injusti criminis alios polluerunt, præcepit sancta synodus inter eos orare qui spiritu periclitantur immundo.

CAP. VII. — De conjugatis, si quis eorum ductus fuerit in captivitatem.

In decretis quoque Innocentii papæ, cap. 37, scriptum est: Quod si cuius uxor in captivitate fuerit abducta, et alteram maritus acceperit, revertente

prima, secunda mulier debet excludi. Innocentius A CAP. IX. — *De eo qui uxorem capti sortitus est in matrimonium.*

Probo scripsit : Conurbatio procellæ barbaricæ facultati legum intulit casum. Nam bene constituto matrimonio inter Fortunium et Ursam captivitatis incursus faceret nævum, nisi sacræ religionis statuta providerent. Cum enim in captivitate prædicta Ursa mulier teneretur, aliud conjugium cum Restituta Fortunius memoratus iniisse cognoscitur : sed favore Domini reversa Ursa nos adiit, et nullo diffidente, uxorem se memorati esse perdocuit. Quare, domine filii merito illustris, statuimus, fide catholica suffragante, illud esse conjugium quod erat primitus divina gratia fundatum. Conventumque secundæ mulieris priore superstite, nec divortio rejectæ, nullo pacto posse esse legitimum.

CAP. VIII. — *Quod aliud sit uxor, aliud concubina, et quod non sit conjugii duplicatio, quando, ancilla rejecta, uxor assumitur.*

In decretis Leonis papæ, cap. 19, scriptum est quod aliud sit uxor, et aliud concubina. Nec erret quisquis filiam suam in matrimonium tradiderit ei qui habuit concubinam. Non omnis mulier viro juncta, uxor est viri : quia nec omnis filius hæres est patris. Nuptiarum autem scædera inter ingenuos sunt legitima, et inter æquales. Et multo prius hoc ipsum Domino constituyente, quam initium Romani juris existeret. Itaque aliud est uxor, aliud concubina : sicut aliud ancilla, aliud libera. Propter quod etiam Apostolus ad manifestandam harum personarum discretionem, testimonium ponit ex Genesi, ubi dicitur Abraham : « Ejice ancillam et filium ejus. Non enim hæres erit filius ancillæ cum filio meo Isaac (Gen. xxi). » Unde cum societas nuptiarum ita ab initio constituta sit, ut præter sexuum conjunctionem haberet in se Christi et Ecclesiæ sacramentum, dubium non est eam mulierem non pertinere ad matrimonium, in qua docetur nuptiale non fuisse mysterium. Igitur cujuslibet loci clericus, si filiam suam viro habenti concubinam in matrimonium dederit, non ita accipiendum est, quasi eam conjugato dederit, nisi forte illa mulier et ingenua facta, et dotata legitime, et publicis nuptiis honestata videatur : paterno arbitrio viris junctæ carent culpa, si mulieres quæ a viris habeantur in matrimonio non fuerunt, quia aliud est nupta, aliud concubina.

Item in ejusdem decretis, cap. 20, scriptum est : Quod non sit conjugii duplicatio, quando, ancilla rejecta, uxor assumitur. Ancillam a thoro abjicere, et uxorem certæ ingenuitatis accipere, non duplicatio conjugii, sed profectus est honestatis. Culpanda sit sane talium negligentia : sed non penitus desperanda : ut crebris exhortationibus incitati, quod necessaria expetiverunt, fideliter exsequantur. Nemo enim desperandus est, dum in hoc corpore constitutus est : quia nonnunquam quod diffidentia ætatis differtur, consilio maturiori perficitur, in matrimonio videtur esse.

B CAP. X. — *De illo qui concubinam super uxorem habet.*

In Toletano concilio, cap. 7, scriptum est de eo qui uxorem habet, si concubinam habuerit, quod non communicet. Si quis habens uxorem fidelis, si concubinam habeat, non communicet. Cæterum is qui non habet uxorem, et pro uxore concubinam habet, a communione non repellatur : tantum ut unius mulieris aut uxoris aut concubinæ, ut ei placuerit, sit conjunctione contentus. Alias verò vivens, abjiciatur donec desinat ; et ad pœnitentiam revertatur.

CAP. XI. — *De parricidio, et his qui partus suos necant.*

C Parricidio autem quam sit detestabile crimen, in judicio facto inter Cain et Abel fratrem suum, Dominus ipse ostendit, cum ad Cain parricidam ait : « Maledictus eris super terram, quæ aperuit os suum, et suscepit sanguinem fratris tui de manu tua. Non dabit tibi fructus suos. Vagus et profugus eris super terram (Gen. iv). » In quo etiam posuit signum, hoc est ut tremens et gemens profugus semper viveret, nec auderet jam uspiam sedes habere quietas. Sed quia in modernis temporibus parricidæ profugi discurrunt per diversa loca, et variis vitiis atque gulæ illecebris deserviunt, melius mihi videtur, ut in uno loco manentes, pœnitentia districta semetipsos castigent, si forte a Domini bonitate indulgentiam facinoris sui percipere mereantur. Non enim eis licebit ultra militiæ cingulum sumere, et nuptiis atque conjugii copula uti : quia sacri Canones hoc eis non consentiunt : sicut modo de pœnitentibus pro culpis gravium criminum decreta synodalia decernere ostensuri sumus.

Itaque in Ancyrano concilio, cap. 20, scriptum est de his qui partus suos ex fornicatione diversis modis interimunt : De mulieribus quæ fornicantur, et partus suos necant, vel quæ agunt secum ut utero conceptos excutiant, antiqua quidem definitio usque ad exitum vitæ eas ab Ecclesia removet. Humanius autem nunc definimus, ut eis decem annorum tempus secundum præfixos gradus pœnitentiæ largiamur.

Item in concilio Heliberritano, cap. 65, scriptum

est de his quæ filios ex adulterio necant : Si qua per adulterium absente marito conceperit, idque post factus occiderit, placuit vix in fine dandum esse communionem, eo quod genuerit scelus.

Item in concilio Hilerdensi, cap. 2, scriptum est de his qui abortum faciunt, vel natos suos extinguunt : Hi vero qui male conceptos, ex adulterio factos vel editos necare studuerint, vel in ventribus matrum, potionibus aliquibus colliserint in utroque sexu adulteris, post septem annorum curricula, communicatio tribuatur : ita tamen ut omni tempore vitæ suæ scetibus et humilitati insistant.

. CAP. XII. — *De homicidiis voluntarie commissis.*

In concilio Neocæsariensi, cap. 21, de homicidiis scriptum est : Qui voluntarie homicidium fecerint, pœnitentiæ quidem jugiter se submittant, perfectionem vero circa exitum consequantur.

CAP. XIII. — *De homicidiis et falsis testibus.*

Item in concilio Agathensi, cap. 34, de homicidiis et falsis testibus scriptum est : Itaque cœsumus, homicidas et falsos testes a communione ecclesiastica submovendos, nisi pœnitentiæ satisfactione crimina admissa diluerint.

CAP. XIV. — *De his qui servos suos extra judicem necant, et domina quæ per zelum ancillam occiderit.*

Item in concilio Agathensi, cap. 62, scriptum est de his qui servos suos extra judicem necant : Si quis servum proprium sine conscientia judicis occiderit, excommunicatione vel pœnitentia bicennii, reatum sanguinis emundabit.

Item in concilio Heliberritano, cap. 5, scriptum est, si domina per zelum ancillam occiderit : Si qua femina, furore zeli accensa, flagris verberaverit ancillam suam, ita ut intra tertium diem animam eam cruciatus effundat, eo quod incertum sit voluntate an casu occiderit : si voluntate, septem annos, si casu, per quinquennium tempora, acta legitima pœnitentia, ad communionem placuit admitti. Quod si infra tempora constituta fuerit infirma, accipiat communionem.

CAP. XV. — *De homicidiis non sponte commissis, et illis qui se excusant quasi insontes ab homicidio in praelio commisso jussu principum.*

In concilio Neocæsariensi, cap. 22, scriptum est de his qui non sponte homicidium commiserunt : De homicidiis non sponte commissis, prior quidem definitio, post septennem pœnitentiam, perfectionem consequi præcepit; secunda vero, quinquennii tempus explere.

Quod autem quidam homicidium quod nuper in seditione et praelio principum nostrorum perpetratum est, excusant, quasi necesse sit pro hoc cuilibet agere pœnitentiam, eo quod jussu principum peractum sit, et Dei judicio ita finitum. Scimus enim quod Dei judicium semper justum est, et nulla reprehensione dignum; de quo etiam scriptum est : Justus Dominus in omnibus viis suis, et sanctus

in omnibus operibus suis : qui judicat orbem terræ in æquitate et populos in veritate sua; sine quo nec passer cadit super terram (*Psal. cXLIV.*) Sed nemo omnia judicia Dei penetrare potest, quoniam scriptum est : *Judicia Dei abyssus multa (Psal. xxxv.)* Unde oportet eos considerare, qui hanc necem nefariam defendere cupiunt, utrum illos coram oculis Dei quasi innoxios excusare possint, qui propter avaritiam quæ omnium malorum radix est, et idolorum servituti comparatur, atque propter favorem dominorum suorum temporalium, æternum Dominum contempserunt, et mandata illius spernentes, non casu sed per industriam homicidium perfecterunt. Nam de his legitur qui homines non sponte interfecerunt, Deum per legis latorem urbes refugii deputasse : ad quas confugientes salvarentur ab ulnore sanguinis proximi sui, et non morerentur. Inde in Deuteronomio scriptum est : *Hæc erit lex homicidæ, cujus vita servanda est. Qui percusserit proximum suum nesciens, et heri et nudius tertius nullum contra eum habuisse odium comprobatur, sed abiisse simpliciter cum eo in silvam ad lignæ cadenda, et in succisione lignorum, securis fugerit de manu, aut ferrum lapsum de manibus, amicum ejus percusserit et occiderit, hic ad unam urbem supradictarum confugiet et vivet : ne proximus ejus ejus sanguis effusus est, stimulo doloris percutiat animam ejus (Deut. xix.)* De eo vero qui per industriam aliquem occiderit, in Exodo ita præceptum est : *Si quis de industria et per insidias occiderit proximum, ab altari meo evellat eum, et moriatur (Exod. xxi.)* Et in Deuteronomio : *Si quis, inquit, odio habens proximum suum, insidiosus fuerit vitæ ejus, et surgens percusserit illum, et mortuus fuerit, et fugerit ad unam de supradictis urbibus, mittent seniores civitatis illius, et eripiant eum de loco refugii : et tradent eum in manus proximi ejus, cujus sanguis effusus est, et morietur, nec misereberis ejus (Deut. xix.)* Si ergo eam quem Dominus dignam morte esse judicavit, ream non esse quis dicit, quomodo contrarius legi Dei non existit, qui hoc quod Dominus præcepit, cassum esse contendit? Videndum ergo illi est ne forte in librorum numero sit, quibus per prophetam dicitur : *Væ vobis qui consutis pulvillos sub omni cubito, et cervicalia ad decipiendas animas (Ezech. xiii.)* Et alibi : *Væ vobis, inquit, qui dicitis bonum malum, et malum bonum, ponentes lucem tenebras et tenebras lucem, dicentes amarum dulce, et dulce amarum. Tales ergo mortificant animas quæ non moriuntur, et vivificant quæ non vivunt (Isa. v.)* Quisquis ergo malorum operum sine condigna pœnitentia quemquam veniam a Deo percipere posse dixerit, penitus errat. Et cum deceptus alios decipere festinat, duplici noxa constringitur, hoc est, proprii erroris et alienæ deceptionis. Sed inter hæc sciendum, quod magna distantia est inter legitimum principem et seditiosum tyrannum. Inter eum qui subvertere nititur Christianæ pacis tranquillitatem,

et illum qui armis contra iniquitatem, certat defendere aequitatem. De quo plurima sub lege vetere et sub Testamento novo, fortium virorum inveniuntur exempla : quæ nos possunt instruere quid de hujusmodi facto debemus sentire.

CAP. XVI. — De administratoribus et his qui preces criminales dictant.

De administratoribus autem qui judicia sæcularia secundum legem majorum suorum exercent, quid sacri canones inde sentiant, facile est invenire. Nam in decretis Innocentii papæ, cap. 23, ita legitur : Quæsitum est ergo super his qui post baptismum administraverunt, et aut tormenta sola exerceverunt, aut etiam capitalem protulerunt sententiam, de his nihil legitur a majoribus definitum. Meminerant enim a Deo potestates hæc fuisse concessas, et propter vindictam noxiorum gladium fuisse promissum, et Dei ministrum esse datum, vindicem esse in hujusmodi. Quemadmodum igitur reprehenderent factum quod auctore Domino viderunt esse concessum? De his ergo ita ut hactenus servatum est, sic habemus : ne aut disciplinam evertere, aut contra auctoritatem Domini venire videamur. Ipsi autem in ratione reddenda gesta sua omnia servabunt.

Item in ejusdem decretis, cap. 30, scriptum est, quod qui preces criminales dictant, habeantur immunes : illud autem sciscitari voluisti, an preces dictantibus liberum concedatur. Utiq; propter baptismi regenerationem a principibus poscere mortem alicujus, vel sanguinem de reatu. Quam rem principes nunquam sine cognitione concedunt, sed ad iudices commissa ipsa vel crimina semper remittunt, ut causa cognita vindicetur. Quæ cum quæsitore fuerint delegata, aut absolutio, aut damnatio pro negotii qualitate profertur. Et dum legum in improbus exerceret auctoritas, erit dictator immunis.

CAP. XVII. — De populi necessario commissu.

De populi autem necessario commissu quomodo inultum soleat præteriri, idem papa quibusdam episcopis de Macedonia ad interrogata respondens, ita scripsit, dicens : Prævideat ergo dilectio vestra hactenus talia mansisse : et advertite, quod utique ut dicitis, necessitas imperavit : in pace etiam ecclesias constitutas non posse præsumere. Sed ut sæpe accidit quoties a populis et a turba peccatur, quia in omnes propter multitudinem non potest vindicari, inultum solere transire. Priora ergo dimittenda dico Dei iudicio, de reliquo maxima sollicitudine præcavendum. Non enim hic, ut mihi videtur, iste doctor apostolicus dicit non necessarium esse populo pro male commissis agere poenitentiam, sed quod in omnes propter multitudinem non potest vindicari, priora dimittenda Dei iudicio : de reliquo maxima sollicitudine præcavendum ne flant.

CAP. XVIII. — De furto.

De furto vero in concilio Agathensi, cap 5, ita scriptum est. Si clericus furtum ecclesiæ fecerit, peregrina ei communio tribuatur.

Item in eodem concilio, cap. 26, scriptum est : Si qui vero clerici documenta quibus ecclesiæ possessio firmatur, aut suppressere, aut negare, aut adversariis fortasse tradere damnabili et puniendâ obstinatione præsumserunt, quidquid per abstinentiam documentorum damni ecclesiæ illatum est, et de propriis facultatibus reddant, et communionem priventur, etiam qui in damno ecclesiæ impiæ sollicitati a traditoribus susceperint.

CAP. XIX. — De conjuratione vel conspiratione.

De conjuratione vel conspiratione in concilio Chalcedonensi, cap. 14, scriptum est : Conjurationis vel conspirationis crimen, et ab exteris legibus est omnino prohibitum, multo magis hoc in Dei Ecclesia ne fiat admonere conveniet. Si qui ergo clerici vel monachi reperti fuerint conjurantes aut conspirantes, aut insidias ponentes episcopis aut clericis, o gradu proprio penitus abjiciantur.

CAP. XX. — De his qui sacramento se obligant ne ad pacem redeant.

De his vero qui sacramento se obligant, ne ad pacem redeant, in concilio Nilerdensi, cap. 7, ita scriptum est : Qui sacramento se obligaverit, ut litiget cum quolibet, ne ad pacem ullo modo redeat, pro perjurio, uno anno a communione corporis et sanguinis Domini segregatus, reatum suum elemosynis et fletibus, et quantum potuerit jejuniis absolvat. Ad charitatem vero, quæ operit multitudinem peccatorum, celeriter venire festinet.

CAP. XXI. — De his qui noxia juramenta conficiunt, quomodo poenitere oporteat.

De iniquo ergo juramento et ad proximi noxam pertinente, in Toletana synodo, cap. 26, ita scriptum continetur : Etenim dum perjurare compellimur, Creatorem quidem offendimus : sed nos tantummodo maculamus. Cum vero noxia promissa complemus, et Dei jussa superbe contemnimus, ut proximis impia crudelitate noceamus, et nosipsos crudeliori mortis gladio trucidamus. Illic enim duplici culparum telo pereutimur : hic tripliciter jugulamur. Restat ergo, ut eo nostra pergat sententia, quo misericordie patuerit via. Quæ ita Domino probatur accepta, ut plus eam cupiat quam sacrificia veneranda, dicente ipso : « Misericordiam volui et non sacrificium (Matth. ix). » Hac indulgentiæ concessa licentia, miserationis ipsius opus in gloriosi principis potestatem redigimus : ut quia Deus illi miserandi aditum patefecit, remedia pietatis ipse quoque non deneget, quæ ita principali discretionem moderata persistent, ut et illis ita sit, quatenus misericordia contributa, ut nusquam gens aut patria per eosdem aut periculum quodcumque perferat aut jacturam, hæc miserationis obtentu temperasse sufficiat. Cæterum quia juramenta pro regie potestatis salute, vel constitutione gentis et patriæ, vel hactenus sunt exacta, vel deinceps exstiterunt exigenda, omni custodia omnique vigilantia indissolubiter decernimus observanda, membrorum trun-

cautione mortisque sententia, religione penitus absoluta. Sed ne pravaram mentium versuta nequitia nosmet ad perjurii aliquando provocet culpam, neve a sanctæ fidei regula hanc asserat venire sententiam, tam divinæ auctoritatis oracula, quam præcedentium Patrum huic narrationi curavimus innectenda. Sic enim per Jeremiam dixit : « Repente loquar adversus gentem, adversus regnum, ut eradicem et disperdam illud. Si pœnitentiam egerit gens illa a malo suo quod locutus sum adversus eam, agam et ego pœnitentiam super malo quod cogitavi, ut facerem ei (*Jer. xviii*). » Et per Ezechielem : « Si dixero, inquit, justo quod vita vivat, et confisus in justitia sua fecerit iniquitatem, omnes justitiæ ejus oblivioni tradentur, et in iniquitate sua quam operatus est, in ipsa morietur. Si autem dixero impio, Morte morieris, et egerit pœnitentiam, vita vivet et non morietur (*Ezech. xviii*). » Si ergo nostra conversio sic divinam mutat sententiam, cur miserorum tantæ lacrymæ vel pressura, tam crudam non temperent ex miseratione vindictam? Hinc populo etiam Israelitico sæpe ultio promissa suspenditur, et Nivitarum perditio divinæ sententiæ permutatione sedatur. Nam sanctus Ambrosius in libro tertio de Officiis, cap. 12, ita ait : Purum igitur ac sincerum oportet esse affectum, ut unusquisque simplicem sermonem proferat : vas suum in sanctitate possideat, ne fratrem circumspeditione verborum inducat : nihil promittat inhonestum. At si promiserit, tolerabilius est promissum non facere, quam facere quod turpe sit. Sæpe plerique constringunt seipsos jurisjurandi sacramento : et cum ipsi cognoverint promittendum non fuisse sacramentum, tamen contemplatione faciunt quod sponponderunt. Sicut de Herode supra scripsimus, qui saltatrici premium turpiter promisit, crudeliter solvit (*Matth. xiv*). Turpe quod regnum pro saltatione promittitur : crudele, quod mors prophetæ pro jurisjurandi religione donatur! Quanto tolerabilius tale fuisset perjurium : sacramento. Et post pauca de Jephthe discernens, Miserabilis necessitas, quæ solvitur parricidio. Melius est non vovere id quod sibi is cui promittitur nolit exsolvi. Et post paululum : Non semper igitur promissa solvenda omnia sunt. Denique ipse Dominus, sicut Scriptura indicat, frequenter suam mutat sententiam. Vir quoque sanctissimus Augustinus, investigationis acumine acutus : Inveniendi aditus patet, minora semper eligantur. Quia et qui murorum ambitu ne fugiat clauditur, ibi se in fugam præcipitat, ubi brevior murus invenitur. Hinc et Isidorus ait : Tolerabilius est enim non implere sacramentum quam permanere in stupri flagitio. Similiter in Synonymis : In malis promissis rescinde fidem : in turpi voto muta decretum : quod incaute vovisti, ne facias. Impia est promissio, quæ scelere adimpletur. Unde necesse est ut male jurans dignam pœnitentiam agat, eo quod nomen Domini contra præceptum illius sumpsit in vano : quia in Exodo criptum est : « Nec enim insontem habebit Domi-

nus eum qui assumpserit nomen Domini Dei sui frustra (*Exod. xx*). » Et in Levitico : « Non perjurabis in nomine meo, nec pollues nomen Domini Dei tui : ego Dominus (*Lev. xix*). » Tamen malum quod facturum se sacramento devoverat, omnino non faciat, quoniam stulta vota frangenda sunt.

CAP. XXII. — *De his qui ad ecclesiæ patrocinium confugiunt, ne tradantur persecutibus se sine fœdere pacti.*

De his ergo qui ad ecclesiæ patrocinium confugiunt ne tradantur, in concilio Arausicano, cap. 5, ita scriptum est : Eos autem qui ad ecclesiam confugerint, tradi non oportere, sed loci sancti reverentia et intercessionem defendi. In concilio Aurelianensi, cap. 1, de homicidis, et adulteris, et furibus, si ad ecclesiam confugerint, ita scriptum est : Id constituimus observandum quod ecclesiastici canones decreverunt, et lex Romana constituit, ut ab ecclesiæ atris vel domo episcopi eos abstrahere omnino non liceat, sed nec altari consignari, nisi ad Evangelia datis sacramentis, de morte et debilitate et omni pœnarum genere sint securi, ita ut ei cui reus fuerit criminosus de satisfactione conveniat. Quod si sacramenta sua convictus fuerit violasse reus perjurii, non solum a communione Ecclesiæ vel omnium clericorum, verum etiam et a catholicorum convivio separetur. Quod si cui reus est noluerit sibi intentione faciente componi, et ipse reus de ecclesia actus timore discesserit, ab ecclesiæ clericis non quæatur.

Item in eodem concilio, cap. 2, scriptum est de raptoribus, si ad ecclesiam confugerint : De raptoribus autem id constituendum esse censuimus, ut si ad ecclesiam raptor cum rapta convenerit, et feminam ipsam violentiam pertulisse constiterit, statim liberetur de potestate raptoris : et raptor mortis vel pœnarum impunitate concessa, ad serviendum subjectus sit, aut redimendi se liberam habeat facultatem. Si vero quæ raptor patrem habere constiterit, et puella raptori consenserit, potestati patris excussa reddatur : et raptor a patre superioris conditionis satisfactione teneatur obnoxius.

Item in eodem concilio, cap. 3, scriptum est de servis, si ad ecclesiam confugerint : Servus si ad ecclesiam confugerit pro qualibet culpa, si a domino ommissa culpa sacramentum susceperit, statim ad servitium domini sui redire cogatur. Et postquam dato sacramento domino suo fuerit consignatus, si aliquid pœnæ pro eadem culpa qua excusatur probatus fuerit pertulisse, pro contemptu ecclesiæ et prævaricatione fidei, a communione et convivio catholicorum, sicut superius comprehensum est, extraneus habeatur. Si vero servus, pro culpa sua ab ecclesia defensatus, sacramenta Domini, clericis exigentibus, de impunitate perceperit, exire nolentem a domino liceat occupari.

CAP. XXIII. — *De his qui divinationes expetunt, et incantationibus sive auguriis deserviunt.*

In Ancyrano concilio, cap.... de his qui divinationes expetunt, et morem gentilium subsequuntur, aut in domos suas hujusmodi homines introducunt, exquirendi aliquid arte malefica, aut expiandi causa, sub regula quinquennii jaceant secundum gradus pœnitentiæ definitos.

In concilio Laodicensi, cap. 36, de his qui incantationibus et phylacteriis utuntur, ita scriptum est : Quod non oporteat sacris officiis deditos vel clericos, magos aut incantatores existere, aut facere phylacteria, quæ animarum suarum vincula esse comprobantur : eos autem qui his utuntur, ab Ecclesia pelli præcipimus.

In concilio Agathensi, de sortilegis vel augurium servantibus, ut ab Ecclesia separentur, cap. 43, scriptum est : Ne de eo fortasse videatur omissum, quod maxime fidem Catholicæ religionis infestat, quod aliquanti clerici sive laici student auguriis, et sub nomine fictæ religionis qua sanctorum sortes divinationis scientiam profitentur, aut quarumcumque inspectione futura promittunt, hoc quicumque clericus vel laicus detectus fuerit, vel consulere, vel docere, ab Ecclesia habeatur extraneus.

In concilio Toletanensi, cap. 29, ita scriptum est : Si quis episcopus aut presbyter sive diaconus, vel quilibet ex ordine clericorum, magos aut aruspices aut ariolos vel sortilegos, aut eos qui profitentur artem aliquam curiosam, aut aliquis eorum similia exercentes consulens fuerit deprehensus, ab honore dignitatis suæ depositus, monasterii curam excipiat : ibique perpetuæ pœnitentiæ deditus, scelus admissum sacrilegii solvat.

In synodo Martini, cap. 59, ita scriptum est : Non liceat sacerdotibus vel clericis incantatores esse et ligaturas facere : quod est colligatio animarum. Si quis hæc facit, de Ecclesia projiciatur.

CAP. XXIV. — *Quod non liceat Christianis servare traditiones gentilium : nec ullis observationibus festis eorum communicare.*

Item in eadem synodo, cap. 72, scriptum est : Non liceat Christianis tenere traditiones gentilium, et observare lunæ aut stellarum cursum. Non liceat Christianis observare vel colere elementa, aut lunæ aut stellarum cursum, aut inanem signorum fallaciam pro domo faciendam, vel segetibus, vel arboribus plantandis, vel conjugii sociandis. Scriptum est enim : Omnia quæ facitis, aut in verbo aut in opere, omnia in nomine Domini nostri Jesu Christi facite, gratias agentes Deo (I Cor. x).

Item in eodem concilio, cap. 72, ita scriptum est, quod non liceat Kalendas observare : Non liceat iniquas observationes agere Kalendarum, et otiosis vacare rebus : neque lauro aut viriditate arborum circuire domos. Omnis hæc observatio paganismi est.

Item in eodem concilio, cap. 73, scriptum est, quod non liceat medicinales herbas aliqua observa-

tione colligere. Non liceat in collectione herbarum quæ medicinales sunt aliquas observationes aut incantationes intendere, nisi tantum cum symbolo divino et oratione Dominica : ut tantum Deus creator omnium et Dominus honoretur.

In concilio Laodicensi, cap. 39, scriptum est de his Christianis qui celebrant festa gentilium : Quod non oporteat cum gentilibus festa celebrare, et communicare pravitatibus eorum qui sine Deo sunt.

CAP. XXV. — *Quod non sit cum paganis convivandum.*

In concilio Africano, cap. 27, scriptum est de paganorum conviviis auferendis : Illud etiam petendum, ut quoniam, contra præcepta divina, convivia multis in locis exercentur, quæ ab errore gentili adtracta sunt, ita ut nunc a paganis Christiani ad hæc celebranda cogantur, ex qua re temporibus Christianorum Imperatorum persecutio altera fieri occulte videatur, vetari talia jubeant : et de civitatibus et possessionibus imposita pœna prohiberi : maxime cum etiam natalibus beatissimorum martyrum per nonnullas civitates, et in ipsis locis sacris talia committere non reformident : quibus diebus etiam, quod pudoris est dicere, saltationes sceleratissimas per vicos atque plateas exercent, ut matronalis honor et innumerabilium feminarum pudor, devote venientium ad sacratissimum diem, injuriis lascivientium appetatur : ut etiam ipsius sanctæ religionis pene fugiatur accessus.

In decretis Leonis Papæ, cap. 30, scriptum est de his qui convivio gentilium et escis immolatitiis usi sunt : Si qui convivio solo gentilium et escis immolatitiis usi sunt, possunt jejuniis et manus impositione purgari, ab idolothytis abstinentes, sacramentorum Christi possunt esse participes. Si autem aut idola adoraverunt, aut homicidiis aut fornicationibus contaminati sunt, ad communionem eos nisi per pœnitentiam publicam non oportet admitti.

CAP. XXVI. — *De Christianis qui cum Judæis vescuntur, et quod Judæis non liceat habere Christianas uxores vel concubinas, seu mancipium Christianum.*

In concilio Heliberritano, cap. 55, scriptum est de Christianis qui cum Judæis vescuntur : Si vero quis clericus vel fidelis cum Judæis cibum sumpserit, placuit eum a communionem abstinere, ut debeat emundari.

In concilio Toletanensi, cap. 14, scriptum est de Judæis : Suggestente Concilio, id gloriosissimus Dominus noster Canonibus inserendum præcepit, ut Judæis non liceat Christianas habere uxores vel concubinas, neque mancipium Christianum in usus proprios comparare. Sed et filii qui ex tali conjugio nati sunt, assumendos esse ad baptismum : nulla officia publica eos opus est agere, per quæ eis occasio tribuatur pœnam Christianis inferre. Si qui vero Christiani ab eis Judæis in ritu sunt maculati, vel

etiam circumcisi non reddito pretio, ad libertatem et A religionem redeant Christianam.

CAP. XXVII. — *Quod Christianis non congruat comessationibus interesse, nec histriones fieri, nec saltare in nuptiis, neque in conviviis.*

In concilio Laodicensi, cap. 55, scriptum est non congruere Christianis, comessationibus interesse : Quod non oporteat sacerdotes aut clericos ex collatis vel comessationibus convivia celebrare. Hoc autem nec laicis posse congruere.

In concilio Africano, cap. 30, scriptum est de histrionibus, Christianis factis, et de his etiam petendum, ut si quis ex qualibet ludicra arte ad Christianitatis gratiam venire voluerit, ac liber ab illa macula permanere, non eum liceat a quoquam iterum ad eadem exercenda reduci vel cogi.

In concilio Laodicensi, cap. 55, scriptum est, ut in Christianorum non saltetur nuptiis. Quod non oporteat Christianos euntes ad nuptias plaudere vel saltare, sed venerabiliter cœnare vel prandere, sicut Christianos decet.

CAP. XXVIII. — *Ut ad mensam episcopi Scripturæ divinæ legantur : et quod sacris ordinibus deditos viros non conveniat ebrietatem sectari.*

In concilio Toletanensi, cap. 7, scriptum est, ut ad mensam episcopi Scripturæ divinæ legantur. Pro reverentia Dei et sacerdotum, id universa sancta constituit synodus, ut quia solent crebro mensis otiosæ fabulæ interponi, in omni sacerdotali convivio lectio Scripturarum divinarum misceatur. Per hoc enim et animæ ædificantur ad bonum, et fabulæ non necessariæ prohibentur.

In Canone Apostolorum, cap. 42, scriptum est, quod episcopus, presbyter, aut diaconus, aleator et ebriosus esse non debeat : episcopus, presbyter, aut diaconus, alexæ atque ebrietati deserviens, aut desinat, aut certe damnetur.

CAP. XXIX. — *De continentia et castitate clericorum.*

In concilio Carthaginensi, cap. 3, de continentia et castitate clericorum, ita scriptum est : Aurelius episcopus dixit : Cum præterito concilio de continentia et castitatis moderamine tractaretur, gradus isti tres qui constrictione quadam castitatis per consecrationes adnexi sunt, episcopos, inquam, presbyteros et diaconos, ita placuit, ut condecet, sacros antistites ac Dei sacerdotes, nec non et levitas, vel qui sacramenta divinis inserviunt, continentibus esse in omnibus, quo possint simpliciter quod a Deo postulant impetrare. Ut quod apostoli docuerunt, et ipse servavit antiquitas, nos quoque custodiamus.

CAP. XXX. — *Quod non debeant sacerdotes quaslibet in ecclesiæ familiis truncationes facere : nec aliquid quod morte plectendum sit judicare.*

In concilio Toletanensi, cap. 6, scriptum est, non debere sacerdotes, quaslibet in ecclesiæ familiis truncationes facere, nec aliquid quod morte plecten-

dum judicare. His vero a quibus Domini sacramenta tractanda sunt, iudicium sanguinis agitare non licet : et ideo magnopere talium excessibus prohibendum est, ne indiscretæ præsumptionis motibus agitati, aut quod morte plectendum est, sententia propria judicare præsumant : aut truncationes quaslibet personis aut per se inferant, aut inferenda præcipiant. Quod si quisquam horum immemor præceptorum, aut in ecclesiæ familiis, aut in quibuslibet personis tale aliquid fecerit, et concessi ordinis honore privatus et loco, sub perpetuo damnationis teneatur religatus ergastulo. Cui tamen communitio exeunti ex hac vita non neganda est, propter Domini misericordiam : qui non vult peccatoris mortem, sed ut convertatur et vivat.

B CAP. XXXI. — *De clericis qui in mutuum cædem prorumpunt.*

In concilio Hilerdensi, cap. 11, scriptum est de clericis, qui in mutuum cædem prorumpunt : Si qui clerici in mutuum cædem proruperint, prout dignitas officiorum in tali excessus contumelia pertulerit, a pontifice districtius vindicetur.

CAP. XXXII. — *De avaritia et cupiditate : et quod non sit usura exigenda.*

In concilio Carthaginensi, cap. 5, de avaritia scriptum est : Aurelius episcopus dixit : Avaritiæ cupiditas detestanda : quam rerum omnium malarum matrem esse nemo dubitat. Proinde inhibendum est, ne quis alienos fines usurpet, aut per præmium terminos patrum statutos transcendat, nec cuiquam clericorum liceat de qualibet re fœnus accipere : quasquam novellæ suggestiones quæ vel obscuræ sunt, vel sub genere latent, inspectæ a nobis, formam accipient : cæterum de quibus apertissime divina Scriptura sanxit, non est differenda sententia, sed potius exsequenda. Proinde quod in laicis reprehenditur, id multo magis debet in clericis prædarnari. Universum concilium dixit : Nemo contra prophetas, nemo contra Evangelia facit sine periculo.

In concilio Toletanensi, cap. 23, scriptum est de avaritiæ malo : Avaritia radix cunctorum malorum : cujus sitis etiam sacerdotum mentes obtinet. Multi enim fidelium in amore Christi et martyrum, in parrhociis episcoporum basilicas construunt, oblationes conscribunt ; sacerdotes hæc auferunt, atque in usus suos convertunt. Inde est quod ceteros sacrorum deficiunt, dum stipendia sua perduunt. Inde labentium basilicarum ruinæ non reparantur : quia avaritia sacerdotali omnia auferuntur. Pro qua re constitutum est a præsentis concilio episcopos ita diocæses suas regere, ut nihil ex earum jure præsumant auferre : sed juxta priorum auctoritatem Conciliorum, tam de oblationibus, quam de tributis ac frugibus, tertiam partem consequantur. Quod si amplius quippiam ab eis præsumptum extiterit, per Concilium restauretur : appellatibus aut ipsis conditoribus, aut certe propinquis eorum, si jam illi a sæculo discesserunt. Noverint autem

conditores basilicarum, in rebus quas eisdem ecclesiis conferunt, nullam potestatem habere: sed juxta Canonum instituta sicut ecclesiam, ita et dotem ejus ad ordinationem episcopi pertinere.

In concilio Nicæno, cap. 17, de clericis usuras accipientibus, scriptum est: Quod multi sub regula constituti, avaritiam et turpia lucra sectantur, obliquè divinæ Scripturæ dicentis: Qui pecuniam suam non dedit ad usuram, mutuum dantes, centesimos exigunt, juste censuit sancta et magna synodus, ut si quis inventus fuerit post hanc diffinitionem usuras accipiens, aut ex inventione aliqua vel quolibet modo negotium transgens, aut hemiola, id est, œscupia exigens, vel aliquid tale prorsus excogitans turpis lucri gratia, deiciatur a clero, et alienus existat a regula.

In decretis Leonis papæ, cap. 3, scriptum est, quod usuram non solum clerici exigere non debeant, sed nec laici Christiani. Nec hoc quoque prætereundum esse duximus, quosdam lucri turpis cupiditate captos, usuras jam exercere: quod nos non dicam in eos qui sunt in clericali officio constitutos, sed et in laicos cadere qui Christianos se dici cupiunt, condolemus: quod vindicari acrius in eos qui fuerint confutati, decernimus: ut omnis peccandi opportunitas adimatur.

CAP. XXXIII. — *De apostatis.*

In decretis Siricii papæ, cap. 3, de apostatis scriptum est: Adjectum est etiam, quosdam Christianos ad apostasiam quod, dici nefas est, transeuntes, et dolorum cultu ac sacrificiorum contaminatione profanatos, quos Christi corpore et sanguine quo dudum redempti fuerant renascendo, jubemus abscindi. Et si resipiscentes forte aliquando fuerint ad lamenta conversi, his quandiu vivunt, agenda pœnitentia est. Et in ultimo fine suo, reconciliatio his gratia tribuenda: quia docente Domino: « Nolo mortem peccatoris: tantum convertatur et vivat (Ezech. xviii). »

In concilio Arelatensi, cap. 22, de apostatis scriptum est: Qui tardius revertuntur, nisi per dignam pœnitentiam non recipiantur. De his qui apostatant, et nunquam se ad ecclesiam repræsentant, nec quidem pœnitentiam agere quærunt, et postea infirmitate arrepti, petunt communionem, placuit non dandam eis communionem, nisi revelaverint et egerint fructus dignos pœnitentiæ.

Item in eodem concilio, cap. 25, de apostatis, si non revertantur, scriptum est: Hi qui post sanctæ religionis professionem apostatant, et ad sæculum redeunt, et postmodum pœnitentiæ remedia non requirunt, sine pœnitentia communionem penitus non accipiant: quos etiam jubemus ad clericatus officium non admitti. Et quicumque ille, post pœnitentiam habitum sæcularem non præsumat: quod si præsumpserit, ab ecclesia alienus habeatur.

CAP. XXXIV. — *De professione monachi.*

In synodo Toletana, cap. 59, scriptum est de pro-

fessione monachi: Monachum aut paterna devotio, aut propria professio facit. Quidquid horum fuerit alligatum, tenebit. Proinde his ad mundum reverti interdiximus aditum: et omnes ad sæculum interdiximus regressus.

CAP. XXXV. — *De pœnitentiæ temperamento: et quando reconciliandi sunt ipsi pœnitentes.*

In Africano concilio, cap. 10, de pœnitentibus scriptum est: Ut pœnitentibus secundum differentiam peccatorum, episcopi arbitrio pœnitentiæ tempora decernantur, et ut presbyter inconsulto episcopo non reconciliet pœnitentem, nisi absentia episcopi necessitate cogente. Conjunctumque autem pœnitentis publicum et vulgatissimum crimen est, quod universam Ecclesiam commoverit, ante absidam manus ei imponatur.

In decretis Innocentii papæ, cap. 7, de pœnitentibus scriptum est: De pœnitentibus autem, qui sive ex gravioribus commissis, sive ex levioribus pœnitentiam gerunt, si nulla intervenit ægritudo, quinta feria ante Pascha eis remittendum, Romanæ Ecclesiæ consuetudo demonstrat. Cæterum de pondere æstimando delictorum, sacerdotis est judicare: ut attendat ad confessionem pœnitentis, et ad fletus et lacrymas corrigentis: ac tum jubere dimitti, cum viderit satisfactionem. Sane quisquis in ægritudinem inciderit, atque usque ad desperationem venerit, ei est ante tempus Paschæ relaxandum: ne de sæculo absque communione discedat.

CAP. XXXVI. — *De his qui in pœnitentia positi vitam excesserunt.*

In concilio Arelatensi, cap. 12, scriptum est de his qui in pœnitentia positi vitam excesserunt: Placuit nullum communionem vacuum dimitti, sed pro eo quod oravit pœnitendo, oblatio illius recipiatur.

In concilio Arausicano, cap. 3, scriptum est de pœnitentibus, qui de corpore exeunt: Qui recedunt de corpore pœnitentia accepta, placuit sine reconciliatoria manus impositione, eis communicare: quod morienti sufficit consolationis, secundum defunctionem congruentem, viaticum nominaverunt. Ut si supervixerint, stent in ordine pœnitentium, ut ostensis necessariis pœnitentiæ fructibus, legitimam communionem cum reconciliatoria manus impositione recipiant.

CAP. XXXVII. — *De his qui pœnitentiam violantes spernunt: et rursus pravavariantur.*

In concilio Aurelianensi, cap. 4, scriptum est de his qui pœnitentiam violant: Eos vero qui susceptam pœnitentiam, religionemque suæ professionis obliti, ad sæcularia relabuntur, placuit a communionem suspendi: et ab omnium catholicorum convivii separari. Quod si post interdictum cum eo quisque præsumpserit manducare, et ipse communionem privetur.

In concilio Toletano, cap. 55, scriptum est de sæcularibus accipientibus pœnitentiam, qui se totondere, et, rursus pravavariantes, laici effecti sunt:

Comprehensi ab episcopo suo, ad poenitentiam ex qua recesserunt, revocentur. Quod si aliqui per poenitentiam irrevocabiles sunt, nec admoniti revertuntur, vere ut postea coram ecclesia anathematis sententia condemnentur. Non aliter et hi qui delonsi a parentibus fuerint, aut sponte sua missis parentibus seipsos religioni devoverunt, et postea habitum sæcularem sumpserunt, et iidem a sacerdote comprehensi, ad cultum religionis acta prius poenitentia revocentur. Quod si reverti non possunt apostatæ, anathematis sententia abjiciantur. Quæ forma servabitur etiam in viduis, virginibusque sacris, ac poenitentibus feminis, quæ sanctum monialem habitum induere, et postea aut vestem mutaverunt, aut ad nuptias transierunt.

CAP. XXXVIII. — Quod nulli sit ultima poenitentia deneganda.

In decretis Cœlestini papæ, cap. 15, scriptum est, quod nulli sit ultima poenitentia deneganda: Agnovimus enim poenitentiam morientibus non denegari, nec illorum desideriis annui, quod obitus sui tempore animæ suæ cupiunt subveniri remedio. Horremus, fateor, tantæ impietatis aliquem reperiri, ut de Dei pietate desperet, quasi non possit ad se quovis tempore concurrenti succurrere: et periclitantem sub horrore peccatorum hominem, pondere quo se ille expedire desiderat, liberare. Quid hoc, rogo, aliud est quam morienti mortem addere, ejusque animam sua crudelitate, ne absoluta esse possit, occidere? Cum Deus ad subveniendum paratissimus, invitans ad poenitentiam sic promittat. « Peccator in quacunque die conversus fuerit, peccata ejus non reputabuntur ei (Ezech. xviii). » Et iterum: « Nolo mortem peccatoris, sed tantum convertatur et vivat (Ibid.). » Salutem ergo homini adimit, quisquis mortis tempore poenitentiam denegarit. Et desperavit de clementia Dei, qui eum ad subveniendum morienti sufficere, vel momento posse non credidit. Perdidisset latro in cruce præmium ad Christi dexteram pendens, si illum unius horæ poenitentia non juvisset. Cum esset in poena poenituit, et per unius sermonis promissionem, habitaculum paradisi Deo promittente promeruit. Vera ergo ad Deum conversio in ultimis positorum, mente potius est æstimanda quam tempore, propheta hoc taliter asserente: Cum conversus ingemueris, tunc salvus eris. Cum ergo Dominus sit cordis inspector, quovis tempore non est deneganda poenitentia postulanti: cum ille se obliget iudici, cui occulta omnia noverit revelari.

CAP. XXXIX. — Quod oporteat eum qui pro illicitis veniam postulat, etiam a multis licitis abstinere: et quod non oporteat eum tempore poenitentiae lucra negotiationis exercere.

In decretis Leonis papæ, cap. 22, scriptum est, quod oporteat eum qui pro illicitis veniam postulat, etiam a multis licitis abstinere. Aliud quidem est debita justa reposedere, aliud propria perfectionis amore contemnere. Sed illicitorum veniam postulanti, oportet etiam a licitis abstinere, dicente Apostolo: « Omnia mihi licent, sed non omnia expediunt (I Cor. vi). » Unde si poenitentes habent causam quam negligere forte non debeant, melius expedit eis ecclesiasticum quam forense iudicium.

Item in eisdem decretis, cap. 23, scriptum est quod poenitenti nulla lucra negotiationis exercere conveniat. Qualitas lucri negotiantem aut excusat, aut arguit: quia est inhonestus quæstus et turpis. Verumtamen poenitenti utilius est dispendia pati, quam periculis negotiationis obstringi. Quia difficile est inter ementis vendentisque commercium non intervenire peccatum.

CAP. XL. — Quod ad militiam sæcularem, post poenitentiam rediri non debeat.

Item in eisdem decretis, cap. 24, scriptum est, quod ad militiam sæcularem post poenitentiam rediri non debeat: Contrarium est omnino ecclesiasticis regulis, post poenitentiae actionem, redire ad militiam sæcularem, cum Apostolus dicat: « Nemo militans Deo, implicat se negotiis sæcularibus (II Tim. ii). » Unde non est liber a laqueis diaboli, qui se militiæ mundanæ voluerit implicare.

EPILOGUS.

Hæc tibi, sancte Pater, pauca capitula ex sanctorum Patrum conciliis colligere curavi: ut haberes in promptu ex eorum sententiis, quo iudicare possis rudes et indomitos animos novellæ gentis, apud quam modo conversaris: ut sciant se impunite peccare non posse, sed paratam sententiam semper a vobis fore: orientia vitia perversorum citius resecare: et humilibus atque digne satisfactione peccata sua plorantibus opportunum solamen consolationis conferre. Oportet enim, ut quia vestra sanctitas inter illos modo consistit, per prædicationem verbi Dei, et custodiam veræ religionis omnibus sacrum studium vestram innotescat: quatenus hic fructus boni laboris laudem vobis acquirat: et in futuro mercedem et gloriam pariat sempiternam. Amen.